

адекватного описания, критического анализа и качественной оценки аргументативного дискурса, а также с формированием дидактической базы для востребованной учебной дисциплины – «Теории (научно-гуманитарной) аргументации».

Библиографические ссылки

1. Мечковская Н. Б. Как интернет и Википедия разрушают авторское право и почему особенно трудно гуманитариям // Социология. 2015. № 3. С. 82–93.
2. Хазагеров Г. Г. Обесмысливание научного дискурса как объективный процесс // Социол. журн. 2010. № 2. С. 5–21.
3. Шуман А. Н. Современная логика. Минск : Экономпресс, 2004.
4. Герасимова И. А., Новоселов М. М. Аргументация как методология убеждения // Вопр. философии. 2003. № 10. С. 72–84.
5. Чуешов В. И. Теоретико-исторические основания аргументологии : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.01. СПб, 1993.

Вольга Самусевіч

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
г. Мінск, Беларусь

КАНЦЭПТАСФЕРА ІНСТЫТУЦЫЯНАЛЬНЫХ ДЫСКУРСАЎ

Інстытуцыянальны дыскурс (англ. *institutional discourse*, фр. *discour institutionnel*, нем. *institutioneller diskurs*) – гэта маўленчае ўзаемадзеянне прадстаўнікоў сацыяльных груп і інстытутаў.

З улікам спецыфікі сучаснай камунікацыі ў грамадстве можна выдзеліць розныя тыпы інстытуцыянальнага дыскурсу: палітычны, адміністрацыйны, юрыдычны, педагагічны, канфесійны, спартыўны, навуковы, масава інфармацыйны і інш. У межах кожнага з дыскурсаў выдзяляюцца разнавіднасці. Так, напрыклад, масава інфармацыйны дыскурс мае відавочныя тыпы: тэлевізійны дыскурс, газетны дыскурс, радыённы дыскурс і інтэрнэт-медыядыскурс.

Тыпалогію інстытуцыянальных дыскурсаў дазваляе вызначыць аналіз сутнасных кампанентаў, такіх, як сацыяльнае прызначэнне інстытута, нарматыўная мадэль статусна-ралявой камунікацыі, асноўныя стратэгіі і тактыкі дыскурсу, жанры, сістэмабазавых каштоўнасцяў, маўленчая спецыфіка, прэцэдэнтнасць і тыповыя дыкурсныя формулы. Важным кампанентам любога інстытуцыянальнага дыскурсу з’яўляецца канцэптасфера.

Тэрмін *канцэпт* у навуковы абыходак быў уведзены С. Аскольдавым у артыкуле «Канцэпт і слова» (1928) і разглядаўся як ментальнае ўтварэнне,

што замяшчае ў працэсе думкі нявызначанае мноства прадметаў аднаго і таго ж роду [1, с. 269]. У працэсе станаўлення і развіцця лінгвістычнай навукі тэрмін *канцэпт* неаднаразова змяняўся і ўдакладняўся.

Пад *канцэптам* разумеецца нейкая «ўніверсалія», «агульная ідэя», замацаваная ў ментальнасці, псіхіцы, якая рэпрэзентуе карціну свету і стэрэатыпы паводзінаў прадстаўнікоў пэўнага этнасу ці сацыяльнай групы [2, с. 133].

Слова становіцца канцэптам толькі ў працэсе камунікацыі, паколькі камунікацыя прыводзіць у дынаміку канцэнтрат пэўных уяўленняў, асацыяцый, пачуццяў, якія суправаджаюць канцэпт. Даследчыца А. Баярская спрабуе вызначыць характарыстыкі, пры наяўнасці якіх канцэпт можа выступаць у ролі ўніверсальнай адзінкі: прастата і зразумеласць ва ўспрыманні; устойлівасць (немагчымасць далейшага падзелу); актыўнае выкарыстанне ў якасці матэрыялу для вызначэння іншых канцэптаў; наяўнасць яго ў максімальнай колькасці дэфініцый; існаванне ў большасці моў у якасці лексікалізаванай адзінкі [3, с. 74].

Спрабуючы спасцігнуць навакольны свет, чалавек не можа ахапіць рэчаіснасць цалкам, працэс пазнання і канцэптуалізацыі носіць паступовы, прагрэсіўны характар. «Сучасны чалавек адкрывае для сябе акаляючы свет па законе выпадку, у працэсе спроб і памылак... Сукупнасць яго ведаў вызначаецца статыстычна. Ён чэрпае іх з жыцця, з газет, са звестак, здабытых па меры неабходнасці. Толькі набіраўшы пэўны аб'ём інфармацыі, ён пачынае выяўляць схаваныя структуры» [4, с. 45]. Гэта дае права выдзеліць унутры кагнітыўнай сістэмы асобныя сэнсы, сфарміраваныя ў працэсе пазнання свету. Вынік працэсу канцэптуалізацыі, які заключаецца ў асэнсаванні інфармацыі і структураванні атрыманых ведаў, і ёсць тое, што называем *канцэптам*. Вынікі канцэптуалізацыі рэалізуюцца ў мове, паколькі яна з'яўляецца адной з найбольш істотных знакавых сістэм, якія садзейнічаюць станаўленню менталітэту народа. Носьбіты мовы, якая абслугоўвае пэўную культуру, цалкам валодаюць сэнсамі культурна важных канцэптаў. Як заўважае Ю. Сцяпанаў, канцэпт складаецца з пластоў рознага часавага паходжання, у гэтым сэнсе натуральна ўяўляць яго эвалюцыю як пэўную паслядоўнасць, пераемнасць формы і зместу [5, с. 61]. У канцэпта – апорнай адзінкі культуры ў ментальным свеце чалавека – складаная будова: этымалогія, сучасныя асацыяцыі, ацэнкі, намінацыі, сінонімы, семіятычныя рады і інш. Канцэпт з'яўляецца глыбіннай скарачонай сэнсавай структурай, «у аснове сваёй інтуітыўнай і неўсвядомленай», аднак «у працэсе стварэння тэксту адбываецца “сканіраванне” канцэпта» [6, с. 63] і далейшае яго разгортванне ў камунікатыўнай прасторы.

Акадэмік Д. Ліхачоў у працы «Канцэптасфера рускай мовы» (1993) увёў у навуковы зварот паняцце *канцэптасфера*. «Канцэптасфера якой-небудзь нацыянальнай мовы ёсць “catalogue raisonné” ўсяго разумовага, духоўнага багацця нацыі» [7, с. 156]. Ключавыя словы – «вербальная форма канцэптаў, якія складаюць канцэптасферу нацыянальнай свядомасці» [2, с. 134]. Канцэпт вынікае не непасрэдна са значэння слова, а з’яўляецца вынікам сутыкнення слоўнікавага значэння слова з асабістым і народным вопытам. Таму і канцэптасфера нацыянальнай мовы, на думку Д. Ліхачова, тым багацейшая, чым багацейшая ўся культура нацыі – яе літаратура, фальклор, навука, выяўленчае мастацтва, яна суадносная з усім гістарычным вопытам нацыі, і асабліва рэлігіяй [8, с. 282]. Нацыянальная культура з’яўляецца матэрыяльнай і духоўнай каштоўнасцю народа і вербалізуецца ў нацыянальнай мове, якая змяшчае ключавыя канцэпты культуры, трансліюючы іх у знакавым увасабленні. Канцэпт – «універсальны код нацыянальнай культуры» [9, с. 10], «згустак культуры ў свядомасці чалавека; тое, у форме чаго культура ўваходзіць у ментальны свет чалавека, і тое, праз што чалавек сам у яе ўваходзіць» [10, с. 40]. Такім чынам, канцэптасфера мовы – гэта па сутнасці канцэптасфера культуры [8, с. 284].

Акадэмік Д. Ліхачоў сцвярджае, што асобных варыянтаў канцэптасферы вельмі шмат, яны па-рознаму групуюцца, па-рознаму сябе праяўляюць. Кожны канцэпт, як правіла, можа быць па-рознаму расшыфраваны ў залежнасці ад пэўнага кантэксту і культурнага вопыту, культурнай індывідуальнасці канцэптаносьбіта. Адна канцэптасфера можа злучацца з другой. Напрыклад, «канцэптасфера рускай мовы ў цэлым, але ў ёй канцэптасфера інжынера-практыка, а ў ёй канцэптасфера сям’і, а ў ёй індывідуальная канцэптасфера. Кожная з наступных канцэптасфер адначасова звужае папярэднюю, але і пашырае яе» [8, с. 282].

Такім чынам, сацыяльныя інстытуты з’яўляюцца суб’ектамі, якія фарміруюць пэўную карціну свету, якая легітымуюцца ў працэсе камунікацыі і далей укараняецца ў свядомасць людзей. Сацыяльныя інстытуты ў працэсе дыскурснай практыкі трансліруюць ідэі, прынцыпы, вобразы і інш., якія вызначаюць межы нашага бачання, інтэрпрэтацыі і асэнсавання рэчаіснасці. Гэты працэс канцэптуалізацыі нясе моцны аксіялагічны эфект, які адбываецца не толькі на канцэптасферы носьбітаў пэўнай культуры, але і мяняе светабачанне ўсіх членаў сацыума.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Аскольдов С. А. Концепт и слово // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / под ред. В. П. Нерознака. М. : Academia, 1997. С. 267–279.

2. Цветкова М. В. «Ключевое слово» и перевод поэтического текста (на примере стихотворения Марины Цветаевой «Попытка ревности») // Вестн. МГУ. Сер. 9, Филология. 2002. № 2. С. 133–142.
3. Боярская Е. Л. Когнитивные аспекты полисемии // Когнитивная лингвистика конца XX века : материалы Междунар. науч. конф. : в 3 ч. Минск, 7–9 окт. 1997 г. / МГЛУ. Минск, 1997. Ч. 2. С. 73–76.
4. Моль А. Социодинамика культуры. М. : Прогресс, 1973.
5. Степанов Ю. С. Концепт // Константы: Словарь русской культуры. 2-е изд., испр. и доп. М. : Академ. Проект, 2001. С. 43–86.
6. Красных В. В. От концепта к тексту и обратно (к вопросу о психолингвистике текста) // Вестн. МГУ. Сер. 9, Филология. 1998. № 1. С. 53–71.
7. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. 1993. № 1, т. 52. С. 3–9.
8. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / под ред. В. П. Нерознака. М. : Academia, 1997. С. 280–288.
9. Крук Я. «Я з словам, Бог – з помаччу» // Магія слова чароўнага. Мінск : ІПК адукацыі, 1995. С. 5–54.
10. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры: опыт исследования. М. : Школа «Яз. рус. культуры», 1997.

Александр Сарна

*Белорусский государственный университет
г. Минск, Беларусь*

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ ДИСКУРС СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА И РАЗВИТИЕ ГОРОДСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Современное общество в своем развитии опирается на некоторые исходные принципы, которые могут быть оформлены институционально в виде того или иного дискурса, т. е. формы регуляции социальной (прежде всего речевой) практики в соответствии с определенными нормами какой-либо сферы деятельности – науки, политики, экономики, права, искусства и т. д. В основе таких «дискурсивных формаций» (М. Фуко) лежат базовые нормативные постулаты, традиционно выделяемые и разделяемые всеми членами сообщества. Как правило, это концепции общественного договора, которые могут интерпретироваться исследователями как форма «социального контракта» и реализовываться всеми заинтересованными сторонами в виде совместного участия и социального партнерства.